

قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و سالگردهای آن

۱۰ خرداد ۱۴۰۳ ساعت ۱۷:۴۸

مردم و روحانیون در خرداد ۱۳۵۷ دست به اعتصاب زدند که طی آن بسیاری از مراکز تعطیل شد. البته رژیم به دلیل آنکه قدرت عمل خود را از دست داده بود نتوانست در اعتصابات آن سال، واکنش جدی نشان دهد. با این حال در آن سال نیز بسیاری از شهرها از جمله قم دست به اعتصاب زدند و مردم نیز به اعتصابات ملحق شدند.

امام در بسیاری از سخنرانی‌های خود بعد از قیام ۱۵ خرداد ۱۳۲۴ به آن اشاره کرده و بر صحبت‌های زیادی پیرامون تاثیرات این قیام ایراد کرده‌اند. یکی از محورهای مورد تاکید امام پیرامون این قیام، برگزاری مراسمات یادبود آن و به نوعی فراموش نکردن قیام است. امام با اعلام این سخن که تا ملت عمر دارد غمگین در مصیبت ۱۵ خرداد است، حفظ یاد شهدای ۱۵ خرداد را جزء وظایف اصلی مسلمان عنوان کردند. بر این اساس آنچه که ما در این مطلب در پی بررسی آن هستیم این است که در سالگرد قیام ۱۵ خرداد چه اتفاقاتی رخ داد و این سالگردها چه تاثیری بر زنده ماندن قیام داشتند؟

روش‌های بزرگداشت قیام ۱۳۴۲

بعد از قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، مردم مراسمات مختلفی را به مناسبت یاد شهدای این قیام برگزار کردند. مراسمات به اشکال مختلف برگزار می‌شد. روش‌هایی که مردم و مبارزان سیاسی برای زنده نگهداشتن این قیام استفاده می‌کردند شامل روش‌هایی چون اعتصاب، ترور و یادآوری مبارزات مردم در این روز در سخنرانی‌های مختلف بود. البته مراسم یادبود ۱۵ خرداد تنها توسط مردم و مبارزان سیاسی انجام نمی‌شد؛ بلکه سایر گروه‌های سیاسی مبارز همچون چپ‌ها نیز برای بهره‌برداری‌های سیاسی، در سالگردهای مختلف این روز، دست به اقدامات خاصی می‌زدند. ترور و خشونت روش رایج و غالب چپ‌ها در سالگردهای مختلف قیام بود:

برگزاری اعتصابات عمومی

اعتصاب یکی از روش‌های اصلی مبارزان سیاسی و مذهبی برای زنده نگه داشتن قیام ۱۵ خرداد بود. یکی از این اعتصابات در ۱۵ خرداد ۱۳۵۴ و در شهر قم صورت گرفت. در باب این اعتصاب در برخی از منابع آمده است: در سالگرد قیام، همه ساله برای زنده نگه داشتن یاد شهدای ۱۵ خرداد و رویارویی مستقیم امام خمینی با حکومت شاه، مراسم یادبودی به صورت غیررسمی و مخفیانه در قم برگزار می‌شد. از جمله در ۱۷ خرداد ۱۳۵۴ در مدرسه فیضیه قم، گروهی از طلاب با برپایی مجلسی برای بزرگداشت دوازدهمین سالگشت قیام، به ابراز مخالفت با حکومت پهلوی پرداختند که به هجوم مأموران دولتی و دستگیری ۳۵۰ تن از طلاب

منجر شد. [\[۱\]](#)

ظاهرا در طی مراسمی که طلاب و روحانیون جوان قم در مدرسه فیضیه برگزار کردند، تحصن سه روزه‌ای توسط طلاب صورت گرفت. این تحصن از روز ۱۵ خرداد شروع شد و تا ۱۷ خرداد ادامه داشت؛ اما رژیم نسبت به تحصن طلاب حساس شد و با محاصره مدرسه، تعدادی از طلاب را دستگیر و روانه زندان کرد. زمینه شکل‌گیری این تحصن، علاه بر زنده نگه داشتن قیام ۱۵ خرداد شهادت آیه الله غفاری در زندان بود. آیت الله غفاری در دی ماه ۱۳۵۳ ه. ش توسط عوامل حکومت به شهادت رسیدند و این موضوع خشم و ناراحتی بسیاری از طلاب را به دنبال داشت. استمرار تبعید علما و فضلاء حوزه و تأسیس حزب رستاخیز ملی ایران از سوی شاه نیز از دیگر عواملی بودند که بر تحصن خرداد ماه آن سال تاثیر زیادی داشتند.^[۲] مشابه این اعتصاب در خرداد ۱۳۵۷ نیز اتفاق افتاد. مردم و روحانیون در خرداد ۱۳۵۷ دست به اعتصاب زدند که طی آن بسیاری از مراکز تعطیل شد. البته رژیم به دلیل آنکه قدرت عمل خود را از دست داده بود نتوانست در اعتصابات آن سال، واکنش جدی نشان دهد. با این حال در آن سال نیز بسیاری از شهرها از جمله قم دست به اعتصاب زدند و مردم نیز به اعتصابات ملحق شدند.

ترور حسنعلی منصور

پس از قیام ۱۵ خرداد بود که برخی گروههای اسلامی مثل مؤتلفه اسلامی دست به اسلحه برد و اقدام به ترور منصور کرد. البته ترور حسنعلی منصور در راستای اعتراض به سیاست‌های دولت و حکومت نیز بود. این سیاست در واقع موضوع کاپیتولاسیون بود. زیرا منصور مامور اجرای این قرارداد نظامی استعماری بود. ترور منصور دقیقا در سالگرد قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ صورت نگرفته اما از آنجا که این گروه خود را مطیع امام و رهنمودهای او می‌دانست و قیام ۱۵ خرداد را اقدام حکومت بر علیه رهبر خود تلقی می‌کرد؛ تصمیم گرفت با ترور منصور به نوعی اعتراض خود را نسبت به حکومت نشان دهد. در واقع گروه مؤتلفه اسلامی از اوایل سال ۱۳۴۲ با راهنمایی‌های امام خمینی فعالیت خود را به طور جدی آغاز کرد. از مهم‌ترین دلایل تکوین، شکل‌گیری و آغاز جدی فعالیت هیئت‌های مؤتلفه اسلامی در سال‌های نخستین دهه ۱۳۴۰، انسداد سیاسی و استبداد مطلق بود. این وضعیت باعث شد تا شاخه نظامی گروه مؤتلفه اسلامی علاوه بر فعالیت‌های سیاسی، مذهبی، اجتماعی و خیریه دست به ترور و اقدامات نظامی نیز بزند... با این حال حوادثی نظیر حمله ساواک و نیروهای حکومت به مدرسه فیضیه قم در ۲ فروردین ۱۳۴۲، سرکوب خونین قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، تصویب کاپیتولاسیون و سپس دستگیری و تبعید امام خمینی در رأس دلایلی قرار می‌گرفت که هیئت‌های مؤتلفه اسلامی را به ترور منصور ترغیب می‌کرد.^[۳]

سخنرانی و محکوم کردن جنایات رژیم

علاوه بر روش‌هایی که به آنها اشاره کردیم بسیاری از روحانیون در ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ به بعد با ترتیب دادن سخنرانی در مساجد یا حسینیه‌ها به این موضوع می‌پرداختند. علاوه بر این تحرک سیاسی مردم در این روزها بسیار پررنگ‌تر از روزهای دیگر بود. به طور کلی روند مبارزات مختلف مردم و تلاش آنها در زنده نگه داشتن یاد قیام ۱۵ خرداد تا زمان پیروزی انقلاب به روش‌های فوق ادامه داشت. اما بعد از پیروزی انقلاب، ۱۵ خرداد به تعطیلات رسمی کشور تبدیل شد تا مردم بتوانند در این روز ضمن زنده نگاه داشتن یاد شهدا، اصول و آرمان‌های انقلاب را نیز زنده نگاه دارند.

تاکید امام بر زنده نگاه داشتن قیام ۱۵ خرداد در واقع با هدف تاثیرات سیاسی آن بود. ایشان این قیام را نقطه عطفی برای مبارزات سیاسی- مذهبی می دانستند و بر این باور بودند که به کارگیری روش هایی که منجر به زنده شدن این قیام گردد می تواند باعث تداوم تاثیرات سیاسی آن نیز شود. برگزاری سالگردهای قیام ۱۵ خرداد از جمله این روش ها بود که گرچه امام به طور مستقیم به آن اشاره ای نداشتند؛ اما توسط پیروان خط ایشان دنبال شد و هنوز هم بهد گذشته چند دهه از این قیام، مراسم سالگرد آن در ایران برگزار می گردد.

[۱] - بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، برگرفته از مقاله «پانزده خرداد»، شماره ۲۶۴۸.

[۲] - مهدی رضوانی پور، مقاله شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام، قم، زائر- آستان مقدس حضرت معصومه علیها السلام، ۱۳۸۴، ص ۱۳۶

[۳] - مظفر شاهی، ساواک - سازمان اطلاعات و امنیت کشور (۱۳۵۷ - ۱۳۳۵)، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ۱۳۸۶، صص ۵۷۹ - ۵۸۰

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49660/قیام-۱۵-خرداد-۱۳۴۲-سالگردهای>